

Jak chronić matkę dzieci przed krzywdzeniem?

Rola pielęgniarek i położnych w zapobieganiu
złemu traktowaniu dziecka w rodzinie

Naczelna Izba
Pielęgniarek i Położnych

SPIS TREŚCI

- 4** | PRZEMOC WOBEC DZIECI
– FAKTY
- 5** | JAK POMAGAĆ?
- 9** | WIZYTY DOMOWE
- 12** | ROZMOWA Z RODZICAMI
- 13** | CO POWIEDZIEĆ KAŻDEMU
RODZICOWI
- 19** | WSPARCIE I POMOC
DLA RODZICÓW
- 20** | OFERTA DLA PIELEŃNIAREK
I POŁOŻNYCH

Poradnik rekomendowany przez Naczelną Izbę Pielęgniarek i Położnych

Copyright © 2008 Fundacja Dzieci Niczyje
ISBN: 978-83-926185-2-2

Fundacja Dzieci Niczyje • ul. Walecznych 59 • 03-926 Warszawa • tel. 22 616 02 68
fdn@fdn.pl • www.fdn.pl • www.dobryrodzic.pl

Autorzy: Agnieszka Izdebska, Marlena Trąbińska-Haduch, Karolina Lewandowska
Konsultacje: Marzena Romańska

Grafika: Ewa Brejnakowska-Jończyk
Skład: Agnieszka Czulińska-Wendolowska
Redakcja: Beata Kaczyńska

Druk: Waldemar Grzebyta, ul. Kossaka 108, 64-920 Piła

Broszura została opublikowana dzięki wsparciu:

CHILDHOOD
WORLD CHILDHOOD FOUNDATION

VELUX
Foundations

Poradnik został przygotowany dla pielęgniarek i położnych, mających w swojej pracy kontakt z małymi dziećmi i ich rodzicami. Zawiera informacje, jak rozpoznać, że rodzina potrzebuje wsparcia i pomocy, i co można zrobić, aby uniknąć przemocy wobec dziecka. Poradnik zawiera informacje o tym, jak postępować, gdy do przemocy wobec dziecka jeszcze nie doszło, ale istnieje ryzyko, że może się pojawić. Wsparcie rodziców małych dzieci ma największe szanse powodzenia i może sprawić, że dziecko będzie rozwijało się w przyjaznym dla siebie środowisku.

Dziecko w każdym wieku powinno doznawać miłości i wsparcia ze strony dorosłych. Krzywdzenie dziecka zawsze negatywnie wpływa na jego rozwój, jednak przemoc i zaniedbywanie doznane w pierwszych trzech latach życia jest szczególnie niszczące dla rozwoju dziecka. Równocześnie, jak pokazują badania, to właśnie dzieci do 3. roku życia są najbardziej narażone na krzywdzenie i zaniedbywanie (WHO 2006). Dzieci te są najbardziej bezbronne i mają najmniejszy kontakt z osobami spoza rodziny, które byłyby w stanie zauważyć krzywdę dziecka i podjąć interwencję. Jeśli rodzice nie chronią ich i nie wspomagają ich rozwoju, może dojść do tragedii. Statystyki pokazują, że sprawcami przemocy wobec najmłodszych dzieci najczęściej są rodzice i opiekunowie.

Dlatego rola pielęgniarek, położnych pracujących z dziećmi i rodzicami jest wyjątkowa: w wielu przypadkach to pracownicy ochrony zdrowia są jedynymi, którzy poza rodzicami mają kontakt z dzieckiem, a więc mogą zaobserwować trudności i problemy rodziny.

Zadanie to nie jest łatwe. Brak pewności czy wiedzy, co zrobić, sprawia, że czasami nie podejmujemy działania. Dlatego oddajemy w Państwa ręce tę broszurę, która ma pokazać, jak skutecznie wspierać rodziców małych dzieci, tak aby potrafili odpowiednio opiekować się swoim potomstwem, jakie dzia-

łania podejmować, gdy pojawi się potrzeba wsparcia rodziców, którzy nie radzą sobie z opieką i wychowaniem dziecka.

Małe dzieci są niezwykle kruche, dlatego łatwo jest je skrzywdzić. Czasami sprawcami tragedii są kochający rodzice, troszczący się o swoje dziecko, ale nieświadomi, że pewne zachowania (np. potrząsanie dzieckiem) mogą być dla dziecka niebezpieczne. Inni nie potrafią odnaleźć się w roli rodzica, nie radzą sobie bowiem z własnymi problemami. Jeszcze inni nie wynieśli pozytywnych wzorców z własnego dzieciństwa i nie wiedzą, że ich zachowanie może być dla dziecka krzywdzące. Wiemy, że wielu z tych tragedii można uniknąć!

PRZEMOC WOBEC DZIECI – FAKTY

4-letni Oskar został pobity na śmierć przez swoich opiekunów (maj 2006 r.). Jak pokazały późniejsze ustalenia, rodzina Oskara była pod opieką pomocy społecznej, a dziecko dwukrotnie przed śmiercią znajdowało się pod opieką pracowników pogotowia ratunkowego i szpitala dziecięcego. W czasie przesłuchań matka Oskara i jej konkubent otwarcie mówili o swojej niechęci do dziecka. Sprawa Oskara, niestety, nie była wyjątkiem. Media co pewien czas donoszą o kolejnej tragedii dziecka – pobitego, zaniedbanego. O wielu media nie piszą.

Wnioski, jakie wynikają z tych przypadków, są następujące:

- brak komunikacji pomiędzy profesjonalistami pracującymi z rodzinami – instytucjami ochrony zdrowia i pomocy społecznej, a także instytucjami opiekuńczymi (tj. żłobkami) sprawia, że pomoc nie dociera do rodziny lub pojawia się w niej zbyt późno (np. po hospitalizacji dziecka);
- profesjonaliści pracujący z rodzicami mają zbyt małą wiedzę o czynnikach ryzyka krzywdzenia dzieci oraz sposobach ich identyfikacji, nie mają także wystarczającej wiedzy co zrobić, gdy rodzina pod ich opieką wymaga pomocy i wsparcia.

W Polsce pielęgniarki i położne zajmują szczególne miejsce – mogą jako pierwsze rozpoznać ryzyko krzywdzenia dziecka i udzielić wsparcia rodzicom, tak by do przemocy nie doszło.

Możliwość skorzystania z pomocy, a przede wszystkim z wiedzy położnej środowiskowej w pierwszych tygodniach po porodzie, a potem wsparcia przez kolejne miesiące ze strony pielęgniarki – to dla wielu rodziców jedyny sposób otrzymania wskazówek co do pielęgnacji i wychowania małego dziecka, a także informacji, gdzie rodzic może uzyskać pomoc w trudnej dla siebie sytuacji.

JAK POMAGAĆ?

Pamiętaj o tym, że instytucje powołane do wspierania rodzin nie mogą działać, dopóki nie otrzymają informacji, która rodzina potrzebuje pomocy. Dlatego tak niezwykle ważne jest, aby pielęgniarki i położne wykonały pierwszy krok ku temu, aby chronić dziecko – wspomagając rodziców, ale także informując odpowiednie instytucje (OPS) o tym, że dana rodzina potrzebuje wsparcia i pomocy.

Trzy kroki wsparcia rodziny

- 1.** Pamiętaj, że rodzice często wstydzą się zadawać pytania, choć czują się nieporadnie. **Dlatego przekaz każdemu rodzicowi podstawowe informacje** (s. 13). Pamiętaj, że choć dla Ciebie pewne rzeczy są oczywiste, dla rodziców mogą być niezwykle odkrywczymi i pomocnymi!
- 2.** Naucz się identyfikować czynniki ryzyka krzywdzenia dzieci. Jeśli rozpoznasz trzy lub więcej czynników ryzyka (s. 8–9) – skieruj rodziców do najbliższego ośrodka pomocy społecznej lub poradni psychologiczno-pedagogicznej.
- 3.** Jeśli podejrzewasz, że dochodzi do przemocy wobec dziecka – powiadom o swoich podejrzeniach prokuraturę.

W dalszej części broszury znajdziesz informacje, które pozwolą Ci na realizację wyżej wymienionych kroków.

OBOWIĄZEK INTERWENCJI

Polskie prawo określa obowiązek informowania odpowiednich organów o:

- przestępstwie popełnionym na szkodę dziecka, w szczególności o przemoc w rodzinie;
- zagrożeniu dobra dziecka, np. o zaniedbywaniu.

Obowiązek ten spoczywa na każdym obywatelu, w szczególności zaś na instytucjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi.

Instytucje, które należy zawiadamiać, to w przypadku podejrzenia przestępstwa – policja i prokuratura właściwe ze względu na miejsce popełnienia przestępstwa, a w przypadku zagrożenia dobra dziecka – sąd rodzinny i nieletnich właściwy dla miejsca pobytu dziecka.

Do zawiadomienia wystarczy podejrzenie, że ktoś krzywdzi dziecko. Opisany powyżej obowiązek wynika bezpośrednio z poniższych przepisów.

Ustawy z dnia 6 listopada 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (DzU z 1997 r., nr 89, poz. 555 ze zm.)

Art. 304

§ 1. Każdy dowiedziawszy się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu ma społeczny obowiązek zawiadomić o tym prokuratora lub policję. Przepis art. 191 § 3 stosuje się odpowiednio.

§ 2. Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa.

Ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (DzU z 1964 r., nr 43, poz. 296)

Art. 572

§ 1. Każdy, komu znane jest zdarzenie uzasadniające wszczęcie postępowania z urzędu, obowiązany jest zawiadomić o nim sąd opiekuńczy.

§ 2. Obowiązek wymieniony w § 1 ciąży przede wszystkim na urzędach stanu cywilnego, sądach, prokuraturach, notariuszach, komornikach, organach samorządu i administracji rządowej, organach policji, placówkach oświatowych, opiekunach społecznych oraz organizacjach i zakładach zajmujących się opieką nad dziećmi lub osobami psychicznie chorymi.

Ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (DzU z 2005 r., nr 180, poz. 1493)

Art. 12. Osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych powzięły podejrzenie o popełnieniu przestępstwa z użyciem przemocy wobec członków rodziny, powinny niezwłocznie zawiadomić o tym policję lub prokuratora.

Jeżeli nie doszło do krzywdzenia, ale istnieje prawdopodobieństwo, że do niego dojdzie, instytucją mogącą podjąć działania profilaktyczne oraz zajmującą się opieką nad rodziną i dzieckiem jest ośrodek pomocy społecznej.

Rozpoznawanie czynników ryzyka

Gdy dojdzie do tragedii, jest już zazwyczaj za późno, by chronić dziecko. Wszystkie podjęte działania skupiają się na tym, by jak najpełniej przywrócić dziecku równowagę, pomóc mu przeżyć traumę. Jeśli chcemy skutecznie chronić dzieci przed przemocą, musimy zrobić wszystko, żeby do krzywdy

nie doszło. Musimy reagować tam, gdzie przemocy jeszcze nie ma. Najłatwiejszą i najskuteczniejszą drogą ku temu jest identyfikacja rodzin, w których występuje ryzyko krzywdzenia dzieci i ich wsparcie. Twoja rola to przede wszystkim identyfikacja rodzin wymagających wsparcia i zmotywowanie ich do szukania dla siebie pomocy.

Niezwykle ważne jest uświadomienie sobie, że oznacza to wspieranie rodzin, które nie stosują przemocy.

Ważne jest, aby na tego typu działania patrzeć jako na działania mające na celu wsparcie rodziny. Oznacza to, że czynniki ryzyka będziemy identyfikować nie tylko w rodzinach, o których myślimy jako o „rodzinach problemowych”, ale przede wszystkim w takich, w których uzależnienie czy przemoc nie występują.

Powszechnie uważa się, że rodzicielstwo to najpiękniejszy okres w życiu każdej rodziny. W rzeczywistości jednak wielu rodziców nowo narodzonych dzieci doświadcza silnego stresu związanego z nową dla siebie rolą. Początki macierzyństwa/ojcostwa to okres wielu radości, ale również czas trudności, zmagania się z wieloma problemami i zmęczeniem. Płacz niemowlęcia, nieumiejętność odczytywania potrzeb małego dziecka, zburzony dotychczasowy rytm życia, brak snu sprawiają, że rodzice często czują się źle w nowej roli, są rozdrażnieni, czasem nie potrafią kontrolować swoich emocji – gniewu, agresji.

Czynniki ryzyka krzywdzenia małych dzieci to wszelkie czynniki zwiększające prawdopodobieństwo, iż dziecko doświadczy intencjonalnego lub nieintencjonalnego krzywdzenia, nieodpowiednich dla niego oddziaływań, które mogą spowodować zaburzenia w przebiegu jego rozwoju. Są to wszelkie czynniki, których identyfikacja wskazuje na szczególną potrzebę wspierania danej rodziny z małym dzieckiem. Czynniki ryzyka mogą być związane ze środowiskiem społecznym, systemem rodzinnym, mogą leżeć po stronie rodziców, dziecka lub innych dzieci w rodzinie.

Środowisko społeczne

- Złe warunki materialne
- Złe warunki mieszkaniowe
- Brak dbałości o higienę (osobistą, otoczenia)
- Bezrobocie
- Praca dorywcza
- Dyskryminacja (np. ze względu na rasę, narodowość, religię)

System rodzinny

- Samotny rodzic
- Rodzina wielodzietna
- Rodzina zastępcza/adopcyjna
- Wysoki poziom stresu
- Osoba wymagająca stałej opieki w domu
- Brak wsparcia ze strony rodziny/przyjaciół
- Przemoc w rodzinie
- Problemy w relacjach w rodzinie
- Kurator w rodzinie – w przeszłości, obecnie
- Karalność rodziców – wszczęte postępowanie/wyrok
- Interwencje policji w rodzinie
- Pobyty w placówkach interwencyjnych

Rodzice

- Matka lub ojciec poniżej 18. roku życia
- Przewlekła choroba somatyczna
- Upośledzenie umysłowe rodzica
- Choroba psychiczna rodzica (depresja, inne)
- Uzależnienie od alkoholu, narkotyków, leków, inne
- Ofiary przemocy w dzieciństwie
- Przeżywanie żałoby
- Brak zainteresowania pielęgnacją dziecka
- Brak zainteresowania potrzebami dziecka
- Nie stosowanie się do zaleceń lekarza/pielęgniarki
- Depresja poporodowa
- Niepokojąca relacja rodzic – dziecko (rodzic unika kontaktu z dzieckiem, nie reaguje na płacz dziecka, nie mówi do niego, nie uśmiecha się do dziecka, niechętnie bierze dziecko na ręce)

Dziecko

- Brak opieki lekarskiej podczas ciąży
- Poród bez pomocy medycznej

- Zaburzony rozwój psychomotoryczny dziecka (do 3. roku życia)
- Brak regularnych szczepień
- Brak opieki lekarskiej nad dzieckiem
- Choroba przewlekła
- Niepełnosprawność
- Odrzucenie dziecka
- Zaniedbana higiena dziecka
- Dziecko jest głodne/wychudzone
- Nieodpowiednie ubranie dziecka
- Urazy fizyczne na ciele dziecka
- Tzw. trudne dziecko – często płaczące, niespokojne, niejadek

Inne dzieci w rodzinie

- Faworyzowanie jednego z dzieci
- Dzieci z różnych związków
- Partner niebędący ojcem dziecka
- Dzieci hospitalizowane (choroba przewlekła, inne)
- Dzieci niepełnosprawne
- Inne dzieci przebywające w placówkach opiekuńczych/rodzinie zastępczej/rodzinie adopcyjnej

WIZYTY DOMOWE

Podczas każdego ze spotkań z rodziną pielęgniarki i położne mogą zaobserwować, czy w rodzinie występują czynniki ryzyka krzywdzenia małych dzieci – podczas rutynowych czynności można zebrać podstawowe informacje, które pokazują, czy rodzice potrzebują pomocy.

Najpełniejszą wiedzę o rodzinie mogą zdobyć osoby przeprowadzające wizyty w domu. Wizyty domowe są najbardziej efektywnym i zorientowanym na rodzinę sposobem wsparcia rodzin małych dzieci. Stanowią one szansę zniesienia barier w stosunkach między profesjonalistami a rodzinami, zmniejszenia przeszkód w świadczeniu usług, dopasowania świadczeń do indywidualnych potrzeb danej rodziny. Poznając środowisko i warunki życia danej rodziny, można z większą wiedzą i wrażliwością zareagować na jej potrzeby. Zaznajamiając się zaś ze społecznością, w której żyje dana rodzina, mamy możliwość poznania jej kultury, obyczajów i wartości. To szansa na zaangażowanie samej rodziny i włączenie jej do współpracy.

Dzięki takim spotkaniom położna/pielęgniarka, poprzez swoją obecność, nie tylko udziela rodzinie wsparcia, ale może także ocenić czynniki, które mogą predysponować rodzinę do udzielenia jej większej pomocy, np. przez pracowników ośrodka pomocy społecznej.

Elementy, na które warto zwrócić uwagę podczas spotkań z rodzicami, zawiera poniższa tabela. Pokazuje ona, jak w czasie realizacji rutynowych czynności można zebrać informacje pozwalające na identyfikację rodzin potrzebujących wsparcia i pomocy.

Zadania położnej/pielęgniarki	Ocena czynników ryzyka
<p>Pomoc w zakresie zdobywania umiejętności pielęgnacyjnych w stosunku do dziecka:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ przewijania, kąpieli, pielęgnacji pępka – radzenia sobie w sytuacjach problemowych, np. odparzona pupa, ciemniucha, temperatura, pokrzywka, wybroczyny na skórze 	<p>Pozwoli to na ocenę:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ jak rodzice nawiązują kontakt z dzieckiem ■ jak realizują zadania związane z rolą matki i ojca, jak odnajdują się w tych rolach i jakie mają z tym związane emocje ■ jak rodzice traktują dziecko: czy jako indywidualną osobę, która ma prawo do wyrażania swoich emocji i potrzeb, czy jak istotę, niewyrażającą żadnych indywidualnych cech ■ gotowości i umiejętności rodziców w zakresie zaspokajania potrzeb dziecka: karmienie o odpowiedniej porze, przewijanie, zachowanie higieny (kąpiel) ■ jak rodzice dbają o swój wypoczynek (odpowiednią ilość snu) oraz dietę (z uwzględnieniem diety dla kobiety karmiącej)
<p>Pomoc w zakresie zdobywania umiejętności karmienia piersią:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ pozycje przystawiania dziecka do piersi ■ radzenie sobie w sytuacjach problemowych, np. guzek, nawet mleczny, pobudzanie laktacji, zatrzymanie laktacji 	<p>Pozwoli to na ocenę:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wiedzy rodziców na temat kontroli urodzin i ich stanowiska w tej sprawie ■ ochronę rodziców przed niechcianą ciążą
<p>Udzielenie porady w zakresie kontroli płodności</p>	<p>Pozwoli to na ocenę:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wiedzy rodziców na temat tego, jak rozwija się ich dziecko, jakie umiejętności powinno posiadać na poszczególnych etapach rozwojowych
<p>Ocena rozwoju psychomotorycznego dziecka:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ obserwacja dziecka ■ rozmowa z rodzicami ■ pomiar wzrostu, wagi, temperatury, tętna 	<p>Pozwoli to na ocenę:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wiedzy rodziców na temat tego, jak rozwija się ich dziecko, jakie umiejętności powinno posiadać na poszczególnych etapach rozwojowych
<p>Rozpoznanie sytuacji zdrowotnej rodziny</p>	<p>Pozwoli to na ocenę:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ na ile rodzina dba o zdrowie dziecka (wizyty kontrolne w przychodni, szczepienia ochronne) ■ na ile rodzina dba o zdrowie poszczególnych członków rodziny

<p>Rozpoznanie relacji w rodzinie poprzez:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wywiad ■ obserwację zachowania rodziców podczas wizyty 	<p>Pozwoli to na ocenę:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ relacji pomiędzy rodzicami a dzieckiem: czy występuje krzywdzenie, czy rodzic unika kontaktu z dzieckiem, czy reaguje na płacz dziecka, czy mówi do niego, czy się uśmiecha do dziecka, czy bierze go na ręce ■ umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych, jak płacz dziecka, kolka, choroba ■ relacji pomiędzy rodzicami: czy są w konflikcie, czy pomagają sobie, wspierają się
<p>Rozpoznanie sytuacji społecznej rodziny</p>	<p>Pozwoli to na ocenę:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ sytuacji między rodzicami dziecka: separacja, rozwód, samotne macierzyństwo, konkubinaty, rodzina zrekonstruowana ■ wsparcia ze strony dalszej rodziny, które mogą otrzymać rodzice ■ czy w rodzinie występuje krzywdzenie
<p>Rozpoznanie sytuacji ekonomicznej rodziny</p>	<p>Pozwoli to na ocenę:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ warunków mieszkaniowych oraz możliwości zaspokajania potrzeb codziennych (bytowych) rodziny

Jak łatwo zauważyć, część wymienionych czynników ryzyka występująca samodzielnie nie wpływa na zwiększenie ryzyka pojawienia się przemocy.

Jeśli jednak w rodzinie małego dziecka występują trzy lub większa liczba czynników ryzyka, należy podjąć działania mające na celu wsparcie rodziny i pomoc w przezwyciężeniu problemów, które przeżywa. Należy pamiętać, że zidentyfikowanie czynników krzywdzenia nie ma na celu stygmatyzacji rodziny, ale objęcie jej wsparciem i pomocą.

Pamiętaj także, że niezależnie od liczby zidentyfikowanych czynników ryzyka, jeśli uważasz, że rodzina potrzebuje wsparcia, warto poinformować ją, gdzie może uzyskać pomoc. Niektóre czynniki ryzyka, np. uzależnienia, przemoc w rodzinie – nawet jeśli występują samodzielnie, wskazują, że rodzina i dziecko muszą otrzymać jak najszybciej pomoc i wsparcie!

Jeśli widzisz, że rodzic potrzebuje wsparcia – przekaz mu informację, gdzie może znaleźć pomoc. Jeśli martwisz się o dziecko i podejrzewasz,

że rodzic nie będzie szukał pomocy – powiadom o swoich obserwacjach ośrodek pomocy społecznej (listę wszystkich OPS znajdziesz na stronie www.mpips.gov.pl).

W Polsce istnieją miejsca, gdzie rodzic może uzyskać pomoc i wsparcie, dzięki czemu będzie mógł lepiej opiekować się i wychowywać swoje dziecko. Listę organizacji i instytucji posiadających ofertę dla rodziców małych dzieci znajdziesz na stronie www.dobryrodzic.pl. Wsparcie i pomoc rodzic może znaleźć także w ośrodku pomocy społecznej lub poradni psychologiczno-pedagogicznej.

Aby pomóc rodzinie, musisz znać adres instytucji, która w Twoim mieście (dzielnicy) pomaga i wspiera rodziców małych dzieci. Adresy tych instytucji znajdziesz na stronie www.dobryrodzic.pl. Pamiętaj także, że ośrodki pomocy społecznej, powiatowe i miejskie centra pomocy rodzinie oraz poradnie psychologiczno-pedagogiczne to także miejsca, gdzie rodzic może szukać pomocy i wsparcia.

ROZMOWA Z RODZICAMI

Prawdopodobnie największym wyzwaniem dla pielęgniarek i położnych jest zmotywowanie rodziców do szukania pomocy i wsparcia, zwłaszcza tych należących do grup ryzyka krzywdzenia małych dzieci. Nawiązanie pozytywnej, opartej na zaufaniu i wzajemnym szacunku współpracy pomiędzy pielęgniarką/położną a rodzicami stanowi kluczowy czynnik decydujący o efektywności podejmowanych działań. Aby stało się to możliwe, istotne jest zwrócenie uwagi na proces komunikowania się z rodzicami.

Dlaczego umiejętne komunikowanie się z rodzicami jest tak ważne?

Umiejętna rozmowa z rodzicami umożliwia poznanie sytuacji rodziny, uzyskanie od jej członków informacji na temat dziecka, a także potrzeb i postaw rodziców. Ponadto:

- umożliwia przekazanie rodzinie swojej opinii o jej sytuacji, związanych z tym zaleceń i porad. Aby zastosować się do określonych zaleceń, rodzice muszą dobrze zrozumieć, na czym polega ich sytuacja, jakie działania powinni w związku z tym podjąć i dlaczego mają być one dla nich korzystne;
- umożliwia wsparcie rodziny, przekazanie jej swego zrozumienia i oferty pomocy;
- umożliwia uzyskanie konstruktywnych informacji zwrotnych na temat swojej pracy. Rodzice, którzy czują się szanowani i słuchani w kontakcie z profesjonalistą, częściej odnoszą się do niego z życzliwością nawet wtedy, gdy jego wskazówki nie są dla nich przydatne. Są wtedy skłonni raczej szukać wspólnie innego rozwiązania, niż zrywać kontakt ze specjalistą.

CO POWIEDZIEĆ KAŻDEMU RODZICOWI

Bycie rodzicem to jedna z najpiękniejszych, ale także najtrudniejszych ról życiowych, dlatego całkiem naturalne jest, że czasami rodzice potrzebują wsparcia i pomocy! Są miejsca, gdzie rodzic może je otrzymać.

- **Nigdy nie wolno potrząsać, ani go uderzać.**
- **Większość rodziców przeżywa stres związany z opieką i wychowaniem dziecka.**
- **Rodzice powinni starać się zrozumieć, jakie potrzeby ma ich małe dziecko i jak się ono rozwija. To pomoże im zrozumieć i radzić sobie z trudnościami, jakie napotkają w czasie opieki nad dzieckiem.**
- **Jeśli rodzic czuje, że nie może sobie poradzić, że sytuacja wymyka mu się z rąk, powinien jak najszybciej poszukać wsparcia – niech poprosi kogoś z rodziny, przyjaciół o pomoc w opiece nad dzieckiem.**

- **Aby móc dobrze opiekować się dzieckiem, rodzic musi dbać o siebie. Nieszczęśliwy rodzic to także nieszczęśliwe dziecko.**
- **Warto szukać pomocy i wsparcia! Wiedza psychologa czy innych rodziców ułatwi opiekę i wychowanie dziecka, pozwoli także rodzicowi zobaczyć, że nie jest osamotniony.**
- **Powiedz rodzicowi o stronie www.dobryrodzic.pl.**

Jeśli to możliwe, przekaż rodzicowi ulotki edukacyjne, np. *Ostrożnie, dziecko!*, *Stres – Poradnik dla rodziców małych dzieci*. Te i inne broszury możesz zamówić bezpłatnie w Fundacji Dzieci Niczyje (adres znajdziesz z tyłu ulotki) lub poprzez stronę www.dobryrodzic.pl.

Aby rodzice chętnie przekazywali pielęgniarce/położnej informacje na swój temat i stosowali się do jej zaleceń, potrzebne jest nie tylko zrozumienie słów profesjonalisty, ale i obdarzenie go zaufaniem. Obydwa te elementy powinny być budowane w czasie rozmowy.

Z pozoru może się wydawać, że nie ma nic prostszego niż rozmowa z drugim człowiekiem, że każdy z nas posiada umiejętność skutecznego porozumiewania się z innymi. Faktycznie jest jednak tak, że czasem proces ten może być utrudniony i w konsekwencji mało efektywny. Ograniczona efektywność wynika jednak w dużej mierze z czynników, na które możemy mieć wpływ. Pierwszym krokiem do umiejętnej komunikacji jest uświadomienie sobie związanych z tym potencjalnych trudności i barier, a następnie zwracanie na nie uwagi w codziennej pracy.

Rozmowa z rodzicem nie zawsze jest łatwa. Uświadomienie sobie własnych trudności oraz trudności, które mogą pojawić się po stronie rodzica ułatwia profesjonalście efektywną pomoc.

Trudności w rozmowie profesjonalisty z rodzicem

Rodzic	Profesjonalista
Uczucie wstydu z powodu własnej niewiedzy, przeżywanych wątpliwości	Obawa przed byciem postrzeganym jako zbyt natrętny, ciekawski
Lęk przed oceną	Pojawiające się negatywne emocje: lęk, złość, bezradność
Brak znajomości odpowiedniego słownictwa	Obawa przed mieszaniami się w „nie swoje sprawy”
Brak wiary w możliwość zmiany swojej sytuacji, otrzymania pomocy	Brak znajomości odpowiedniego słownictwa lub/i brak odpowiedniej wiedzy, np. do rozmowy o rozwoju seksualnym dziecka
Wcześniejsze negatywne doświadczenia z przedstawicielami instytucji ochrony zdrowia	Brak wiedzy na temat możliwości pomocy oraz procedur postępowania Poczucie osamotnienia, braku wsparcia ze strony innych profesjonalistów

Trudne emocje w kontakcie z klientem

Ważnym czynnikiem, który często niekorzystnie wpływa na komunikację z rodzicami, może być skłonność do unikania uczuć oraz osobistych problemów rodziców. Rozmowa na te tematy może być bardzo poruszająca zarówno dla rodzica, jak i dla pielęgniarki/położnej. Często wydaje nam się, że, przeżywając w kontakcie z rodzicem silne emocje, możemy zachować się nieprofesjonalnie, nieporadnie czy niewłaściwie. Warto pamiętać, że w takich momentach rodziny potrzebują często nie konkretnych, dawanych „na zimno” rad, lecz wyłącznie wysłuchania historii o ich problemach.

Jeśli usłyszysz o jakiejś trudnej sytuacji i nie wiesz, jak możesz pomóc, to po prostu postaraj się być przy rodzicu i słuchać tego, co ma do powiedzenia. Po wyjściu możesz dokładniej zastanowić się, jak można pomóc. Zapytaj o radę swoich współpracowników lub skontaktuj się ze specjalistycznymi ośrodkami mogącymi pomóc rodzinie. Wróć do rodziny, gdy zbierzesz już informacje, i wtedy postaraj się udzielić porady.

Pamiętaj, że zawsze możesz skontaktować się z Praskim Centrum Dziecka i Rodziny, gdzie zespół programu *Dobry Rodzic – Dobry Start* będzie starał się wraz z Tobą znaleźć sposób, by pomóc rodzinie.

Podczas kontaktu z rodziną warto pamiętać o czynnikach mogących utrudniać komunikację.

Bariery utrudniające skuteczne porozumiewanie się

Ograniczenia związane ze zdolnościami odbiorcy: przekazywane informacje wykraczają poza możliwości przyswojenia ich przez odbiorcę, np. jest ich zbyt dużo, są zbyt szczegółowe.

Rozproszenie: podczas rozmowy występują różne czynniki rozpraszające uwagę rozmówców, np. włączony telewizor, jednoczesne wykonywanie różnych czynności.

Niewyrażone założenie: uczestnicy rozmowy odnoszą wrażenie, że mają na myśli tę samą rzecz, ale nie sprawdzają tego. Na przykład umawianie się, że coś zostanie zrobione „niebawem”, co dla jednej strony może oznaczać „jutro”, dla drugiej „za miesiąc”.

Postrzeganie rzeczy z własnego punktu widzenia: postrzeganie rzeczy przez pryzmat własnych przekonań, wykształcenia, doświadczeń. Jest to czynnik trudny do uniknięcia, dlatego zawsze warto pamiętać, iż wpływa on na to, jak porozumiewamy się z innymi.

Używanie specjalistycznych terminów, żargonu zawodowego: często budzi w rozmówcach poczucie niezrozumienia, niedoinformowania.

Wpływ własnych nieświadomych często uprzedzeń: często nie zdajemy sobie sprawy, że już przed kontaktem z rodziną możemy mieć na jej temat opinie, np. dlatego, że wiemy, że jest ona uboga czy ma problem alkoholowy. Takie wstępne, nieświadomione często postawy mogą utrudniać słuchanie rodziny, dostrzeganie faktów wykraczających poza posiadane już wcześniej schematy.

Źródło: (Sutton 2007).

Rodzice są bardziej skłonni uczestniczyć w inicjatywach, które nie są im narzucane, lecz w których traktuje się ich jako partnerów oraz współautorów

planowanych działań. Jest to zgodne z zasadą dopasowywania oferty do jej odbiorców, a nie odbiorców do gotowej oferty. Założenie, że to rodzice są ekspertami w zakresie wiedzy o sytuacji swojej, swojej rodziny oraz swojego dziecka, bardzo pomaga pozyskać i utrzymać ich zaangażowanie. Założenie to realizowane może być poprzez konsultowanie z rodzicami ich faktycznych potrzeb, obaw i trudności oraz indywidualne układanie programu wsparcia dla danej rodziny w ramach dostępnej oferty.

Rodzice nie zaangażują się nawet w najbardziej interesujące i potrzebne im z punktu widzenia profesjonalisty działania, jeśli nie będą one interesujące i potrzebne z ICH PUNKTU WIDZENIA.

Partnerska relacja pomiędzy profesjonalistą a rodzicami zwiększa:

- motywację rodziców do postępowania zgodnie z ustalonym planem,
- zaufanie do profesjonalisty,
- samoocenę rodziców i wiarę we własne możliwości,
- poczucie odpowiedzialności rodziców za własną sytuację i sytuację ich dzieci.

Budowanie partnerskiej relacji wymaga bez wątpienia dobrego rozumienia sytuacji i potrzeb rodziców. Warto uważnie słuchać tego, co mają oni do powiedzenia, jak opisują dany problem ze swojego punktu widzenia. Być może nie zawsze od razu uda ci się dobrze zrozumieć to, co rodzice starają się przekazać. Wtedy przydatne mogą być następujące umiejętności:

Zadawanie pytań

Zadawaj pytania zawsze, gdy coś jest dla Ciebie niejasne, gdy brakuje Ci informacji. Staraj się nie zgadywać, nie dopowiadać sobie samemu tego, czego nie powiedział klient.

Parafrazowanie

Parafrazowanie polega na powtarzaniu swoimi słowami tego, co wcześniej powiedziała druga osoba. W ten sposób możliwe staje się sprawdzenie, czy słuchający dobrze zrozumiał intencje i treść mówiącego. Parafrazy zaczynają się często od sformułowań: *Czy dobrze rozumiem, że Ty...; Z tego co rozumiem, to...; O ile dobrze rozumiem, twierdzisz, że...*

Klaryfikowanie

Klaryfikowanie polega na porządkowaniu dłuższych chaotycznych wypowiedzi klienta.

Podsumowywanie

Osoba słuchająca w kilku zdaniach, swoimi słowami, zbiera informacje wypowiedziane przez klienta, nazywa główne wątki, pomysły, które pojawiły się podczas spotkania.

Nawiązanie partnerskiej relacji pomiędzy profesjonalistą a rodzicami, może poważnie utrudnić krytykowanie i ocenianie rodziców przez specjalistę.

Nie oznacza to oczywiście, że nie możesz negatywnie ustosunkować się do zachowań i postaw rodziców. Jest to konieczne zwłaszcza wtedy, gdy mogą one zagrażać zdrowiu dziecka. Warto jednak zrezygnować z oceniającego krytykowania rodziców i skupić się na udzielaniu jak najbardziej konstruktywnych informacji zwrotnych.

Zasady konstruktywnej krytyki

- Krytykuj zawsze na osobności, a nie w obecności osób trzecich.
- Nie porównuj rodzica z innymi osobami.
- Dbaj, by uwagi nie były formułowane w poniżający sposób.
- Odnos się zawsze do zachowania, które powinno ulec zmianie, a nie krytykuj osoby.
- Krytykuj tylko te zachowania, na które osoba ma wpływ i może je zmienić.
- Wyrażaj krytykę słowami, a nie mimiką, gestami.
- Unikaj słów „zawsze”, „nigdy”.
- Zamiast mówić rodzicom, czego nie mają robić, mów im i pokazuj, co i jak mają robić.
- Zauważaj i pokazuj rodzicom, co robią dobrze.

WSPARCIE I POMOC DLA RODZICÓW

Informuj rodziców o tym, że mogą otrzymać wsparcie i pomoc w trudnych dla siebie sytuacjach.

Fundacja Dzieci Niczyje przygotowała bogatą ofertę dla rodziców małych dzieci. W ramach programu **Dobry Rodzic – Dobry Start** rodzice dzieci w wieku 0–3 lata mają do dyspozycji ofertę stworzoną specjalnie dla nich. Mogą skorzystać z:

- **materiałów edukacyjnych** dotyczących wychowania i opieki nad małym dzieckiem, tj. *Zamiast klapsów, jak z szacunkiem i miłością wyznaczać dziecku granice*; *Stres. Poradnik dla rodziców małych dzieci*; *Dziesięć kroków ku temu, by stać się lepszym rodzicem*; *Ostrożnie, dziecko* etc.;
- **konsultacji z psychologiem w Praskim Centrum Dziecka i Rodziny**: podczas indywidualnych spotkań z psychologiem rodzic/rodzice może/mogą uzyskać wsparcie i pomoc w trudnym dla siebie problemie, sytuacji;
- **warsztatów umiejętności rodzicielskich**: rodzice uczestniczą w zajęciach sami lub z dziećmi. W czasie warsztatów dzieci mogą korzystać z opieki i zabaw zapewnionych w naszym Centrum. Podczas całego cyklu spotkań rodzice zdobywają wiedzę dotyczącą rozwoju dziecka, jego potrzeb w pierwszych trzech latach życia oraz umiejętności, które pozwolą im radzić sobie w różnych trudnych sytuacjach, takich jak np. krzyk dziecka, agresja dziecka, buntowanie się, napady złości. Poruszane są także tematy dotyczące stawiania granic dziecku, pozwalania mu na samodzielność i uczenia ponoszenia konsekwencji niewłaściwego zachowania oraz zachęcania go do współdziałania;
- **spotkań edukacyjnych**, np.: *Dawać klapsy czy nie dawać klapsów? – oto jest pytanie*; *Jak budować poczucie wartości u dziecka?* Spotkania edukacyjne przeznaczone są dla rodziców dzieci w wieku od 0–3 roku życia;
- **strony internetowej www.dobryrodzic.pl**: na stronie rodzice mogą znaleźć szereg informacji i wskazówek, jak postępować w trudnych dla siebie sytuacjach. Na stronie działa również **Poradnia Internetowa**: rodzice mogą anonimowo szukać dla siebie pomocy i wsparcia. Dostępna jest także **baza teled adresowa instytucji** z całej Polski mających ofertę wsparcia i pomocy dla rodziców.

Cała oferta dla rodziców jest bezpłatna!

OFERTA DLA PIELĘGNIAREK I POŁOŻNYCH

Rola położnych i pielęgniarek jest niezwykle ważna w profilaktyce krzywdzenia dzieci. Wiemy, że jest to odpowiedzialne i często trudne zadanie. Aby wspierać pielęgniarki i położne w ich pracy, przygotowaliśmy w ramach programu **Dobry rodzic – Dobry start** ofertę zawierającą:

- **materiały edukacyjne**, tj. *Wczesna profilaktyka krzywdzenia dzieci; Wykorzystywanie seksualne dzieci – możemy temu zapobiec;*
- **szkolenia, warsztaty, konferencje z zakresu przeciwdziałania przemocy wobec dzieci**, np. *Przeciwdziałanie przemocy wobec najmłodszych dzieci; Jak budować lokalny system profilaktyki krzywdzenia małych dzieci etc.;*
- **konsultacje indywidualne** – w Praskim Centrum Dziecka i Rodziny zespół psychologów i prawników udziela informacji oraz wspólnie z profesjonalistami zastanawia się nad możliwościami działania w konkretnych sytuacjach. Na spotkanie można umówić się telefonicznie pod nr **022 616 16 69**. Pod tym numerem psycholożki udzielają także **konsultacji telefonicznych**;
- **superwizje dla profesjonalistów** – wiele przypadków trudno jest rozwiązać samodzielnie, dlatego wszystkie pielęgniarki i położne zapraszamy na spotkania superwizyjne, gdzie psycholog i prawnik starają się wspólnie znaleźć najlepszy sposób pomocy rodzinie. W spotkaniu uczestniczą także lekarze, pracownicy socjalni, policjanci, kuratorzy i przedstawiciele innych zawodów, dzięki czemu łatwiej zbudować ścieżkę pomocy danej rodzinie;
- **www.dobryrodzic.pl** – strona, na której przygotowaliśmy specjalny dział dla profesjonalistów: znajdują się tam informacje dotyczące skutecznego pomagania rodzicom z małym dzieckiem oraz możliwości podnoszenia swoich kwalifikacji zawodowych w tym zakresie. Na stronie znajduje się baza instytucji pomocowych dla rodziców małych dzieci z terenu całej Polski.

Jeśli chcieliby Państwo otrzymywać bieżące informacje o prowadzonych szkoleniach i ofercie dla profesjonalistów, jak i rodziców, zachęcamy do wypełnienia formularza zamówienia (str. 22). Za jego pomocą mogą Państwo zamówić także bezpłatne egzemplarze ulotek dla rodziców.

Wypełniony formularz należy przesać faksem na nr 022 616 16 69 lub pod adres: Praskie Centrum Dziecka i Rodziny, ul. Walecznych 59, 03-926 Warszawa. Broszury można zamówić także za pośrednictwem strony internetowej **www.dobryrodzic.pl**

Źródła wykorzystane w poradniku:

Brown K., Hamilton-Giachritsis C. (2007), *Zapobieganie krzywdzeniu i zaniedbywaniu dzieci: podejście oparte na ocenie poziomu ryzyka*, „Dziecko krzywdzone. Teoria. Badania. Praktyka” nr 19.

Daro D. (2007), *Interwencje zapobiegające zjawisku krzywdzenia małych dzieci*, „Dziecko krzywdzone. Teoria. Badania. Praktyka” nr 19.

Sutton C. (2007), *Psychologia dla pracowników socjalnych*, GWP: Gdańsk.

World Health Organization (2005), *The world health report 2005 – make every mother and child count*, Geneva: WHO.

World Health Organization (2006) *World report on violence against children*, red. P.S. Pinherio, United Nations: New York.

World Health Organization (2006) *Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence*, Geneva: WHO.

Publikacja**Sztuk**

<i>Jak chronić małe dzieci przed krzywdzeniem. Rola pielęgniarek i położnych w zapobieganiu złemu traktowaniu dziecka w rodzinie</i>		
<i>Wczesna profilaktyka krzywdzenia dzieci. Nr 19 kwartalnika „Dziecko krzywdzone. Teoria. Badania. Praktyka”</i>		
<i>Broszura Zamiast kląpsów. Jak z szacunkiem i miłością wyznaczyć dziecku granice</i>		
<i>Broszura Stres. Poradnik dla rodziców małych dzieci</i>		
<i>Ulotka Dobry Rodzic – Dobry Start (oferta dla rodziców)</i>		
<i>Ulotka Ostrożnie, dziecko</i>		
<i>Ulotka 10 kroków, by stać się lepszym rodzicem</i>		
Aktualne informacje dotyczące oferty dla pielęgniarek i położnych	TAK	NIE
Aktualne informacje dotyczące oferty dla rodziców	TAK	NIE

Dane zamawiającego:

Imię i nazwisko

Instytucja

.....

.....

Adres

.....

Adres e-mail:

.....

Podpis

Zachęcamy instytucje, organizacje i profesjonalistów do wspólnej pracy na rzecz ochrony dzieci przed przemocą!

Koalicja została powołana przez Fundację Dzieci Niczyje. Jej głównym celem jest **ochrona dzieci przed krzywdzeniem poprzez wczesną profilaktykę i pracę z rodzicami małych dzieci.**

Do udziału w Koalicji zapraszamy instytucje i organizacje działające na rzecz małych dzieci i ich rodziców/opiekunów, takie jak:

- instytucje oraz organizacje rządowe i pozarządowe,
- media lokalne i ogólnopolskie,
- firmy komercyjne i inne podmioty, które wspierają lub podejmują działania mające na celu ochronę małych dzieci przed krzywdzeniem.

Cele Koalicji

- Podniesienie świadomości społecznej na temat problemu krzywdzenia małych dzieci.
- Propagowanie idei profilaktyki krzywdzenia małych dzieci.

Zadania Koalicji

- Wymiana dobrych praktyk: dzielenie się wiedzą na temat efektywnych działań podejmowanych na rzecz ochrony małych dzieci przed krzywdzeniem.
- Współpraca przy realizacji inicjatyw mających na celu profilaktykę krzywdzenia małych dzieci.
- Dystrybucja informacji na temat działań podejmowanych w Polsce i zagranicą na rzecz ochrony małych dzieci przed krzywdzeniem.
- Gromadzenie i udostępnianie informacji na temat oferty placówek w całej Polsce, zajmujących się pomocą dzieciom do 3. roku życia oraz ich opiekunom.

Oferta dla Koalicjantów

- Bezpłatne szkolenia i konferencje organizowanych w ramach programu *Dobry Rodzic – Dobry Start*.
- Publikacje wydawane w ramach programu *Dobry Rodzic – Dobry Start*.
- Newsletter zawierający informacje na temat szkoleń i wydarzeń związanych z tematyką przeciwdziałania przemocy wobec małych dzieci.
- Promocja działań koalicjantów dotyczących profilaktyki krzywdzenia małych dzieci na stronie internetowej www.dobryrodzic.pl.
- Konsultacje telefoniczne/mailowe zespołu ekspertów z Fundacji Dzieci Niczyje w zakresie organizowania pomocy małemu dziecku i jego opiekunom.

Pragniemy, aby działania koalicjantów zaowocowały realizacją wielu inicjatyw lokalnych i ogólnopolskich, które przyczynią się do lepszej ochrony małych dzieci przed krzywdzeniem.

Aby przystąpić do Koalicji, należy wypełnić formularz zgłoszeniowy dostępny na stronie www.dobryrodzic.pl i przesać go pocztą elektroniczną pod adresem: dobryrodzic@fdn.pl lub faksem pod numer **(022) 616 16 69**.

- **Martwisz się o rodzinę, dziecko?**
- **Zastanawiasz się, czy dziecko nie dozna/doznaje przemocy ze strony rodzica/rodziców?**
- **Chcesz wiedzieć, jak wesprzeć rodziców potrzebujących pomocy?**

Dzieci nie mogą same zatroszczyć się o siebie. Jeżeli podejrzewasz, że dziecko jest krzywdzone, lub może paść ofiarą przemocy – zadbaj o jego bezpieczeństwo.

Więcej informacji o problemie krzywdzenia dzieci i sposobach jego przeciwdziałania znajdziesz na stronach:

www.dobryrodzic.pl

www.dzieckokrzywdzone.pl

Zapraszamy!

Poradnik przedstawia w sposób prosty i czytelny, jak radzić sobie na poszczególnych etapach działań pielęgniarских w trudnych sytuacjach, na co zwrócić uwagę, jak przeciwdziałać przemocy, jak rozmawiać i gdzie szukać pomocy w przypadkach podejrzeń krzywdzenia dziecka. Sprawdzone wskazówki i praktyczne rozwiązania pomogą pielęgniarce i położnym w ich pracy z rodziną i społecznością lokalną.

*z rekomendacji Elżbiety Buczkowskiej,
Prezesa Naczelnej Rady Pielęgniarek i Położnych*